

Χαράλαμπος Δημόπουλος
Κώστας Κοσμάτος

ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Θεωρία και Πράξη

3η έκδοση

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Δίκαιο Ανηλίκων
Θεωρία και Πράξη

Χαράλαμπος Δημόπουλος, Κώστας Κοσμάτος

ISBN 978-960-622-297-9

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημιά τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director:	Θεόδωρος Μαστρογιάννης
Υπεύθυνος Παραγωγής:	Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία:	Χρύσα Ζαργιαννάκη
Παραγωγή:	NB Production AM061217M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομικάλη 23, 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819

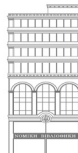
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Αθήνα: Μαυρομικάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521

Πειραιάς: Φιλωνας 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212

Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600

Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

number of Ελλάδα's 50th anniversary

Committed to excellence

© 2017, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Χαράλαμπος Δημόπουλος
Καθηγητής Νομικής Σχολής ΔΠΘ
Διευθυντής Εργαστηρίου Εγκληματολογικών Επιστημών

Κώστας Κοσμάτος
Επίκ. Καθηγητής Νομικής Σχολής ΔΠΘ

ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Θεωρία και Πράξη

3η έκδοση

NOMIKH BIBLIOTHKH

Juvenile Law
Theory and Practice

Charalambos Dimopoulos,

Professor at Democritus University of Thrace, School of Law

Kostas Kosmatos,

Assistant Professor at Democritus University of Thrace, School of Law

Abstract: A treatise on the legal treatment of minors as offenders and as victims. The authors discuss juvenile delinquency, sexual exploitation of children, special treatment of juvenile offenders, re-educative and corrective measures, custodial treatment measures, procedural matters (juvenile courts, limited access to juvenile proceedings, etc.), supervisors of juvenile offenders, management and prevention of juvenile delinquency, and the statistical representation of the treatment of juvenile crime. This publication includes annexes comprising the provisions of the Greek Criminal Code on juvenile offenders, a Report on the Greek Ombudsman's visit to the Youth Detention Centre of Corinth, Directive 2016/800 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings, a relevant legal opinion of the European Economic and Social Committee, and Greek Joint Ministerial Decision No. 73461/2017 on the provision of community service.

ISBN 978-960-622-297-9

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23 Mavromichali str., 106 80 Athens, Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

EFQM
Committed to excellence

© 2017, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

Στη μνήμη
της αγαπημένης φίλης
και συναδέλφου
Αγγελικής Σαρέλη

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανά χείρας μελέτη, αποτελεί το Δίκαιο Ανηλίκων, όπως έχει σήμερα. Ο κλάδος αυτός συναιρεί με πρόδηλο τρόπο τις εγκληματολογικές και ποινικές επιστήμες, συνιστώντας το «σταυροδρόμι» συνάντησής τους. Στο επίπεδο των εγκληματολογικών επιστημών, οι «ανήλικοι εγκληματίες», προσεγγίζονται ως πρόσωπα, καταστάσεις, παράγοντες της διαπραττόμενης παραβατικότητας/εγκληματικότητας, μορφές εμφανίσεώς της, έκταση του μεγέθους της, σκοτεινός αριθμός της, ρόλος των δομών αντιμετώπισής της, σύγχρονοι θεσμοί καταπολέμησής της, επεξεργασίες και δόκιμες προτάσεις για την υπέρβασή της, διαντίδραση του ανήλικου δράστη με το ποινικό –και όχι μόνο– σύστημα πρόληψης και καταστολής των αντικοινωνικών συμπεριφορών του κ.ά. Στο επίπεδο των ποινικών επιστημών, το Δίκαιο Ανηλίκων, πραγματεύεται τη συμπεριφορά και τη δράση του ανήλικου παραβάτη/εγκληματία, με βάση το ηλικιακό κριτήριο, στα πλαίσια των μέτρων ασφαλείας, των ιδιόμορφων και μη, κυρώσεων, των ποινών κατά της ελευθερίας του, των μετανεωτερικών δικονομικών αρχών και θεσμικών πρακτικών, του εντελώς πρωτότυπου και επίκαιρου προνοιακού καθεστώτος μεταχείρισής του, του ιδιαίτερου «σωφρονιστικού» τρόπου αναδόμησης της προσωπικότητάς του κ.ά. Στην περίπτωση μάλιστα, του ανήλικου εγκληματία, αλλά και σε εκείνη του ανήλικου δράστη μη εγκληματία, η «Σωφρονιστική» διατρέχει το όλο πνεύμα προσέγγισής του, εφόσον στο πεδίο αυτό, κυριαρχεί η διαπαιδαγωγική αντίληψη και λειτουργία των διαφόρων επίσημων και άτυπων μηχανισμών «φιλοξενίας» του. Τέτοια άλλωστε, είναι η κυρίαρχη νοοτροπία του νομοθέτη των Νόμων 3860/2010, 4322/2015 και 4356/2015, οι οποίοι διέπουν και εν ταυτώ ρυθμίζουν την κρίσιμη –και επώδυνη– περιοχή του ανήλικου δράστη. Αυτές οι νομοθετικές καινοτομίες εξάλλου, υπήρξαν το αγωνιώδες εφάλτηριό μας, προς μια νέα, βελτιωμένη και αναθεωρημένη συγγραφική προσπάθεια, το κύριο βάρος της οποίας επωμίσθηκε ο συνάδελφος και φίλος, Επίκουρος Καθηγητής της Νομικής Σχολής ΔΠΘ, *Κώστας Κοσμάτος* (Το δικαϊκό μέρος). Η «Εγκληματολογία» των ανηλίκων που παραβιάζουν τις ποινικές διατάξεις, διαθέτει έναν απίθανο σε ποσότητα και βάθος βιβλιογραφικό και αρθρογραφικό όγκο, διεθνώς και στην ημεδαπή, γεγονός που εγείρει άλυτες υποψίες και συνειδησιακή αμηχανία του υπεύθυνου ερευνητή, αναφορικά με την αναγκαία τιθάσευση του υλικού και την εμπλουτισμένη απόδοσή του. Προς τον σκοπό αυτόν, η υιοθέτηση του επιστημολογικού δρόμου, «παραδειγματοποιεί» την ατέρμονη ύλη και διευκολύνει τα μέγιστα, τον υποψιασμένο αναγνώστη να ακολουθήσει κάποιο ρεύμα σκέψης ή να διατυπώσει μια εναλλακτική κατηγορία. Το πρόβλημα εδώ έγκειται, στην έγκυρη, συνεπή και παραγωγική, μεταθεωρητική καθετοποίηση των οριζόντων αυτού του επιστημονικού χώρου. Την εγκληματολογική παράθεση της ανωτέρω προβληματικής, παρουσιάζει ο υπο-

γραφόμενος, επισημαίνοντας ταυτόχρονα ότι σε επόμενες εκδόσεις του ανά χειράς βιβλίου, θα διαφοροποιηθούν κάποια τμήματα του καταγραφόμενου προβληματισμού, θα επεκταθεί η γνωσιακή ύλη με πρόσθετα κεφάλαια, τα οποία εγγίζουν τη δραστηριότητα της όποιας «αντικοινωνικής νεότητας» κ.λπ., προκειμένου να πάρει τη μορφή μιας εντελώς πλήρους συστηματικής μελέτης. Δράττομαι όμως της ευκαιρίας να διατυπώσω ένα βασανιστικό ερώτημα: Πώς είναι δυνατό, η πανθομολογούμενη ευφυΐα και ωριμότητα της ανηλικότητας να βαίνει ακμάζουσα και συγχρόνως, το όριο της «ποινικής ευθύνης» των ανηλικών δραστών/παραβατών να ακολουθεί κατά πόδας την ποινική ενηλικότητα. Η μόνη απάντηση σε αυτό το επιφανειακό –αλλά και πραγματιστικό– ερώτημα, είναι πως πρέπει να αποβληθεί η ποινική βαρβαρότητα, η κατασταλτική πρακτική και η διεύρυνση του χάσματος των γενεών, που τώρα φαίνεται ότι επιταχύνεται, ενόψει των ραγδαίων τεχνολογικών ευρημάτων και επικοινωνιακών παγίδων.

Όπως διαπιστώνουμε λοιπόν, το Δίκαιο Ανηλικών συγκαταριθμεί μια ενότητα προοπτικών της Γενικής και Ειδικής Εγκληματολογίας, του Γενικού και του Ειδικού Ποινικού Δικαίου/Ειδικών Ποινικών Νόμων, της Ανακριτικής Επιστήμης (λ.χ. *modus operandi*, τεχνικές διάπραξης των εγκλημάτων από νέους κ.ά.), της Ποινικής Δικονομίας, της Σωφρονιστικής και του Δικαίου των Κυρώσεων, της Ψυχολογίας, της Κοινωνιολογίας κ.ά. Οι σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας των ανηλικών και η ανησυχητική επιτάχυνσή της, κυρίως μέσω του συμμοριακού φαινομένου, οφείλει να μας επιβάλει επιπρόσθετα ερευνητικά θέματα και αποτελεσματικούς τρόπους ανάσχεσής της. Φρονώ ότι και σε αυτή την έκδοση καταβλήθηκε μια επίπονη, όσο και ελπιδοφόρα προσπάθεια. Είναι περιττό να υπομνησθεί ότι το βιβλίο αυτό, αποτελεί πανεπιστημιακό σύγγραμμα και διατίθεται πρωτίστως στους φοιτητές και στις φοιτήτριες της Νομικής Σχολής ΔΠΘ και στα πλαίσια του μαθήματος, «Δίκαιο Ανηλικών». Ασφαλώς όμως, η απευθυντέα βούληση των συγγραφέων του είναι και προς νομικό ή μη, που ενδιαφέρεται για το προκείμενο ζήτημα.

Δεκέμβριος 2017

Χαράλαμπος Δημόπουλος

Καθηγητής Νομικής Σχολής ΔΠΘ
Διευθυντής Εργαστηρίου
Εγκληματολογικών Επιστημών

Κώστας Κοσμάτος

Επίκουρος Καθηγητής
Νομικής Σχολής ΔΠΘ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	VII
----------------	-----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ ΔΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΗΛΙΚΟ ΘΥΜΑ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ιστορική - Εγκληματολογική προσέγγιση και διεθνής αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων

1. Η διεθνής έννομη τάξη και το δίκαιο ανηλίκων	3
Α. Οι διεθνείς πράξεις συμβατικού χαρακτήρα στο δίκαιο ανηλίκων με ευρεία έννοια	3
Β. Οι διεθνείς πράξεις μη συμβατικού χαρακτήρα στο δίκαιο ανηλίκων με ευρεία έννοια	6
Γ. Οι διεθνείς πράξεις στο δίκαιο ανηλίκων με στενή έννοια	7
2. Η θεωρητική ερμηνεία της εγκληματικότητας των ανηλίκων	7
Α. Οι θεωρίες του ατομικού επιπέδου	8
Β. Οι θεωρίες του ομαδικού επιπέδου	10
Γ. Οι θεωρίες του δομικού πεδίου	12
3. Η δικαστική και η σωφρονιστική πολιτική στο πεδίο του δικαίου ανηλίκων	13
Α. Η κλασική και η νεοκλασική Εγκληματολογία	14
Β. Η θετικιστική Εγκληματολογία	16
Γ. Ο κοινωνικός ντετερμινισμός	18
Δ. Οι θεσμικές επιπτώσεις	20
4. Η παγκοσμιοποίηση του θεσμικού ελέγχου της εγκληματικότητας των ανηλίκων	23
5. Σύντομη ιστορική επισκόπηση του Δικαίου Ανηλίκων	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η γενετήσια εκμετάλλευση παιδιών

1. Η γενετήσια εκμετάλλευση παιδιών γενικά	
A. Τα εγκλήματα της γενετήσιας εκμετάλλευσης ανηλίκων κατά τη νομοθετική τους ιστορία	43
B. Η γενετήσια εκμετάλλευση παιδιών	47
α) Η εμπορία παιδιών	48
β) Η πορνογραφία ανηλίκων	53
γ) Το παιδί - θύμα της γενετήσιας εκμετάλλευσης	74
δ) Ο δράστης της γενετήσιας εκμετάλλευσης παιδιών	76
ε) Τα εγκλήματα της γενετήσιας εκμετάλλευσης ανηλίκων υπό το φως της παγκοσμιοποίησης	76
2. Τα διεθνή νομικά εργαλεία και η επίπτωσή τους στην εσωτερική έννομη τάξη	82
A. Τα νομικά εργαλεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών	83
B. Τα νομικά εργαλεία του Συμβουλίου της Ευρώπης	86
Γ. Τα νομικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	131
3. Η Παιδοφιλία - Παιδεραστία	
A. Ιστορία και έννοια	173
B. Η νομοθετική τροποποίηση του άρθρου 342 του Ποινικού Κώδικα «Κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια»	184
α) Η Αιτιολογική Έκθεση	184
β) Η κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια, γενικά	185
γ) Το νέο άρθρο 342 ΠΚ	188

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Η ιδιαίτερη μεταχείριση των ανηλίκων δραστών στην ποινική δίκη	
A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	195
B. Ηλικιακή διάκριση των ανηλίκων	196
Γ. Το πλάσμα δικαίου του άρθρου 18 ΠΚ	198
Δ. Οι ιδιαιτερότητες της δίκης των ανηλίκων	199

E. Οι βασικές αρχές για τη μεταχείριση των ανηλίκων δραστών και τα προβλεπόμενα μέτρα κατά των ανηλίκων στον Ποινικό Κώδικα.....	200
α) Διεθνή κείμενα συμβατικού χαρακτήρα.....	201
i. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.....	201
ii. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών.....	202
iii. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.....	203
β) Διεθνή κείμενα μη συμβατικού χαρακτήρα.....	203
i. Οι στοιχειώδεις κανόνες για την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους.....	204
ii. Οι κατευθυντήριες γραμμές για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	204
iii. Οι κανόνες για την προστασία των ανηλίκων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους.....	205
iv. Κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	205
γ) Οι βασικές αρχές για τη μεταχείριση των ανηλίκων δραστών.....	206
2. Αναμορφωτικά μέτρα	
A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	207
B. Τα προβλεπόμενα αναμορφωτικά μέτρα στον Ποινικό Κώδικα.....	210
α) Η επίπληξη του ανηλίκου.....	210
β) Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του.....	210
γ) Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια.....	212
δ) Η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων.....	213
ε) Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης.....	215
στ) Η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο.....	217
ζ) Η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο.....	219
η) Η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς.....	223
θ) Η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης.....	224
ι) Η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής.....	225
ια) Η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων.....	226

ιβ) Η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.....	226
Γ. Πρόσθετα αναμορφωτικά μέτρα	230
Δ. Η διάρκεια και η λήξη των αναμορφωτικών μέτρων	231
Ε. Μεταβολή - Αντικατάσταση και άρση των αναμορφωτικών μέτρων.....	233
α) Αντικατάσταση των αναμορφωτικών μέτρων.....	233
β) Άρση των αναμορφωτικών μέτρων.....	234
ΣΤ. Επιβολή αναμορφωτικών μέτρων ως περιοριστικών όρων στην προδικασία	235
Ζ. Ένδικο μέσα.....	235
Η. Μη εγγραφή των αναμορφωτικών μέτρων στο ποινικό μητρώο	236
Θ. Δικαστικά έξοδα.....	237
3. Θεραπευτικά μέτρα	
Α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις - Προϋποθέσεις επιβολής.....	237
Β. Διάγνωση.....	239
Γ. Πολλαπλά θεραπευτικά μέτρα.....	241
Δ. Η διάρκεια και η λήξη των θεραπευτικών μέτρων	242
Ε. Μεταβολή - Αντικατάσταση και άρση των θεραπευτικών μέτρων.....	242
α) Μεταβολή των θεραπευτικών μέτρων	242
β) Άρση των θεραπευτικών μέτρων.....	243
ΣΤ. Ένδικο μέσα.....	243
Ζ. Μη εγγραφή των θεραπευτικών μέτρων στο ποινικό μητρώο.....	244
Η. Δικαστικά έξοδα.....	244
4. Ποινικός σωφρονισμός - Περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων	
Α. Η ρύθμιση του άρθρου 127 ΠΚ - Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	244
Β. Προϋποθέσεις επιβολής του ποινικού σωφρονισμού.....	249
α) Η ηλικία του δράστη.....	249
β) Το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε.....	249
γ) Η εξαίρεση	250
δ) Κρίση για την αναγκαιότητα επιβολής του ποινικού σωφρονισμού.....	253
Γ. Ειδική αιτιολογία για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού.....	253
Δ. Ο ποινικός σωφρονισμός ως ανελαστική ποινή.....	255
Ε. Η διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού.....	255
ΣΤ. Η επιμέτρηση του ποινικού σωφρονισμού.....	257
Ζ. Συρροή μετά την επιβολή ποινικού σωφρονισμού.....	260

Η. Εκδίκαση πράξης ανηλίκου μετά την ενηλικίωσή του.....	262
Θ. Έναρξη της εκτέλεσης της απόφασης μετά την ενηλικίωση.....	264
Ι. Η έκτιση του ποινικού σφραγισμού.....	265
ΙΑ. Απόλυση υπό όρο.....	282
ΙΒ. Απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση.....	289
ΙΓ. Τελικές παρατηρήσεις.....	291
5. Νεαροί ενήλικες.....	299
6. Δικονομικά ζητήματα.....	302
Α. Ειδική δικαιοδοσία.....	302
Β. Συγκρότηση δικαστηρίων ανηλίκων.....	304
α) Ειδικός δικαστής ανηλίκων.....	304
β) Ειδικός ανακριτής ανηλίκων.....	305
γ) Ειδικός εισαγγελέας ανηλίκων.....	306
Γ. Αρμοδιότητα δικαστηρίων ανηλίκων.....	306
α) Υλική αρμοδιότητα.....	306
β) Αρμοδιότητα σε περίπτωση συμμετοχής.....	307
Δ. Αρμοδιότητα στις λοιπές περιπτώσεις συνάφειας.....	308
Ε. Ζητήματα που ανακύπτουν στην προδικασία.....	310
α) Η αποχή από την ποινική δίωξη (άρθρο 45Α ΚΠΔ).....	310
β) Ανάκριση.....	311
γ) Μέτρα δικονομικού καταναγκασμού: Προσωρινή κράτηση - περιοριστικοί όροι.....	312
δ) Περάτωση ανάκρισης - Παραπομπή στο ακροατήριο.....	315
ΣΤ. Ζητήματα που ανακύπτουν κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο.....	316
α) Μη δημοσιότητα της δίκης.....	316
β) Συνήγορος υπεράσπισης.....	316
γ) Απαγόρευση της αυτόφωρης διαδικασίας.....	318
δ) Δικαστικά έξοδα.....	318
Ζ. Ένδικα μέσα.....	318
Η. Ποινικό μητρώο.....	320
Θ. Δεδικασμένο.....	320
7. Επιμελητές ανηλίκων.....	321
8. Διαχείριση και πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων: Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο	
Α. Κεντρικές διοικητικές δομές στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	327

B. Η πρόληψη.....	329
α) Διατάξεις που αφορούν στη δομή και τις δράσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	330
β) Διατάξεις που αφορούν στη δομή και τις δράσεις της Ελληνικής Αστυνομίας.....	332
γ) Τοπική αυτοδιοίκηση: Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας.....	335
9. Η στατιστική απεικόνιση της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των ανηλίκων	
A. Η εγκληματικότητα και η ανάγνωσή της.....	336
B. Η εγκληματικότητα των ανηλίκων: δήλη, δικαστικά διαπιστούμενη και σωφρονιστική.....	342
α) Δήλη εγκληματικότητα.....	343
β) Δικαστικά διαπιστούμενη εγκληματικότητα.....	345
γ) Σωφρονιστική στατιστική.....	351

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1. Διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αφορούν τους ανήλικους δράστες (ενημέρωση μέχρι και το Ν 4356/2015).....	357
2. Έκθεση Επίσκεψης - Αυτοψίας Συνηγόρου του Πολίτη στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κορίνθου Μάρτιος 2015.....	367
3. Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11.5.2016 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.....	387
4. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας, οι τρόποι αντιμετώπισής της και ο ρόλος της δικαιοσύνης των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (2006/C 110/13).....	417
5. ΚΥΑ 73461/2017 Πλαίσιο εφαρμογής του αναμορφωτικού μέτρου της παροχής κοινωφελούς εργασίας ανηλίκων και πίνακας φορέων που συμμετέχουν στην εφαρμογή του μέτρου (ΦΕΚ Β΄ 3647/2017).....	435
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	455

Ζ. Μη εγγραφή των θεραπευτικών μέτρων στο ποινικό μητρώο

Κατά την διάταξη του άρθρου 574 του ΚΠΔ, οι αποφάσεις με τις οποίες επιβάλλονται θεραπευτικά μέτρα κατά ανηλίκων δεν αναγράφονται στο δελτίο ποινικού μητρώου.

Η. Δικαστικά έξοδα

Όπως αναφέρθηκε και σε άλλο σημείο, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν 663/1977, οι ανήλικοι δεν καταδικάζονται ποτέ στα δικαστικά έξοδα της δίκης¹⁷¹.

4. Ποινικός σωφρονισμός - Περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων

Α. Η ρύθμιση του άρθρου 127 ΠΚ - Εισαγωγικές παρατηρήσεις¹⁷²

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 51 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα¹⁷³, ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων συγκαταλέγεται στις κύριες στερητικές της ελευθερίας ποινές¹⁷⁴. Ωστόσο έχει διατυπωθεί η άποψη¹⁷⁵ ότι ο ποινικός σωφρονισμός, κυρίως λόγω της ειδικής πρόληψης που κυριαρχεί στο δίκαιο των ανηλίκων, αποτελεί μέτρο ασφαλείας¹⁷⁶. Παρά το γεγονός ότι τα ειδικοπροληπτικά χαρακτηριστικά διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση του ανηλίκου, η αποσύνδεση του επαχθούς αυτού μέτρου από την πράξη που τελέστηκε και την ατομική ευθύνη του δράστη σίγουρα εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για τη φιλε-

171. Βλ. σχετικά ΕφΑθ 14/1987, ΠοινΧρ 1990,89, Κ. Σπινέλλη, σε Ι. Ανδρουλάκη/Γ.-Α. Μαγκάκη/Δ. Σπινέλλη/Κ. Σταμάτη/Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, 1433.

172. Βλ. σχετικά Κ. Κοσμάτο, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στο ποινικό δίκαιο των ανηλίκων στο πεδίο της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού, ΠοινΔικ 2017, σελ. 897 επ.

173. Άρθρο 51 ΠΚ. Ποινές στερητικές της ελευθερίας: «1. Ποινές στερητικές της ελευθερίας είναι η κάθειρξη, η φυλάκιση, ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάσταση και η κράτηση».

174. Πρβλ. Κ.Δ. Σπινέλλη σε Ν. Ανδρουλάκη/Γ.Α. Μαγκάκη/Ι. Μανωλεδάκη/Δ. Σπινέλλη/Κ. Σταμάτη/Α. Ψαρούδα-Μπενάκη (επιμ. Δ. Σπινέλλη), Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, ΣυστΕρμΠΚ, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005, 1468.

175. Πρβλ. Κ. Βουγιούκα, Το εν Ελλάδι ισχύον επί ανηλίκων ουσιαστικών και δικονομικών ποινικών δίκαιον, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1969, 27 επ..

176. Για τα μέτρα ασφαλείας του Ποινικού Κώδικα βλ. αναλυτικά σε Ν. Κουράκη, Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 50-78, σε Ν. Ανδρουλάκη/Γ.Α. Μαγκάκη/Ι. Μανωλεδάκη/Δ. Σπινέλλη/Κ. Σταμάτη/Α. Ψαρούδα-Μπενάκη (επιμ. Δ. Σπινέλλη), Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005, 835 επ., Ν. Ανδρουλάκη, Ποινικών Δίκαιον, γενικών μέρους, τ. Α', εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, 84 επ., Ν. Παρασκευόπουλο, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας. Τα μέτρα ασφαλείας του Ποινικού Κώδικα, στο «Μνήμη Χωραφά-Γάφου-Γαρδίκια», ΙΙ, 1986, 227 επ., Ι. Μανωλεδάκη, Γενική θεωρία του ποινικού δικαίου, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1978, 228 επ.

λεύθερη λειτουργία του ποινικού δικαίου¹⁷⁷. Η στέρηση της ελευθερίας (ακόμα και για ειδικοπροληπτικούς σκοπούς) αποτελεί δεινό για τον υφιστάμενο και δεν είναι δυνατόν να μη διέπεται από την αρχή της αναγκαίας αναλογίας τόσο με τη βαρύτητα της πράξης όσο και με την ενοχή του δράστη, για την οποία άλλωστε κάνει λόγο και η διάταξη του άρθρου 127 ΠΚ («Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι»). Το στοιχείο της ειδικής πρόληψης για τους ανήλικους δράστες σαφώς και ενδιαφέρει κυρίως, ωστόσο σε ένα επόμενο στάδιο, δηλαδή μετά την κατάφαση του αδικού και της ενοχής του συγκεκριμένου ανήλικου για την πράξη που τέλεσε. Ως εκ τούτου θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο ποινικός σωφρονισμός αποτελεί ιδιόζουσα κύρια στερητική της ελευθερίας ποινή με ειδικοπροληπτικά χαρακτηριστικά¹⁷⁸ και αποτελεί το έσχατο μέτρο¹⁷⁹ μεταχείρισης των ποινικά υπευθύνων ανηλίκων (βλ. και το άρθρο 126 παρ. 3 ΠΚ).

Το άρθρο 127 ΠΚ αντικαταστάθηκε αρχικά με το άρθρο 1 παρ. 8 Ν 3189/2003 και στη συνέχεια με το άρθρο 2 παρ. 2 Ν 3860/2010 και στη συνέχεια με το με το άρθρο 7 παρ. 3 του Ν 4322/2015 και τέλος με το άρθρο 23 του 4356/2015. Μέχρι την ψήφιση του Ν 3860/2010 οι ουσιαστικές προϋποθέσεις επιβολής του αφορούσαν την εκτίμηση της προσωπικότητας του ανήλικου και την κρίση ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων¹⁸⁰. Περαιτέρω κατά το προϊσχύον καθεστώς η επιβολή του ποινικού σωφρονισμού ήταν δυνατή σε ανήλικους που έχουν συμπληρώσει κατά το

177. Πρβλ. *Ν. Παρασκευόπουλο*, Η συνταγματική διάσταση του αδικού και της ενοχής, Υπερ 1993, 1265 επ.

178. Βλ. αναλυτικά την ανάπτυξη και τη βιβλιογραφική τεκμηρίωση της θέσης αυτής και των απόψεων που έχουν διατυπωθεί για τη νομική φύση του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων ως κύριας ποινής ή ως μέτρου ασφαλείας, σε *Α. Πιτσελά*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, εκδ. Σάκκουλα, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, 265 επ.

179. Η θέση αυτή άλλωστε αποτελεί παραδοχή και της Εισηγητικής Έκθεσης του Ν 3860/2010: «...Η πρώτη τομή θα πρέπει να γίνει στο θεσμό του ποινικού σωφρονισμού. Ο ποινικός σωφρονισμός, μολοντί τροποποιήθηκε με το νόμο του 2003, με τον οποίο καταργήθηκε η αόριστη διάρκειά του, παρέμεινε ωστόσο αμετάβλητος όσον αφορά τα χρονικά του όρια, παρά την αντίθετη πρόταση της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, αλλά και τα διεθνώς κρατούντα. Και μπορεί βέβαια να αναγνωρίζεται γενικά ότι ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται μόνο «ως έσχατο μέτρο» (βλ. *Ν. Κουράκη*, Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, 2004, ιδίως 291 επ., *Κ. Σπινέλλη*, Ελληνικό δίκαιο ανηλικών δραστών και θυμάτων, 1992, 127, *Α. Τρωϊάνου - Λουλά*, Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του, ΝοΒ 1982, 387) και ότι δεν έχει ανταποδοτικό αλλά παιδαγωγικό χαρακτήρα, ότι επιδιώκεται, δηλαδή, με αυτόν η βελτίωση του ανήλικου και η ομαλή επανένταξή του στην κοινωνία (βλ. *Α. Πιτσελά*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, στ' έκδ., 2008, 59 επ.), δεν μπορεί όμως να παραγνωρίζεται κανείς το γεγονός ότι πάντως αποτελεί «ποινή» που συνεπάγεται στέρηση της ελευθερίας του ανηλίκου, και άρα συνιστά γι' αυτόν τιμωρία....».

180. Βλ. προηγούμενη διατύπωση του άρθρου 127 ΠΚ, όπου: «Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων».

χρόνο τέλεσης της πράξης το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας τους, ενώ η πράξη για την οποία δικάζονται να φέρει τον χαρακτήρα κακουργήματος ή και πλημμελήματος. Είναι εμφανές ότι υπό τις προϋποθέσεις αυτές ήταν πρόσφορη και δυνατή η πλήρης αποσύνδεση του επαχθούς αυτού μέτρου από την πράξη που τελέστηκε και την ατομική ευθύνη του δράστη, στοιχεία που είναι σύμφυτα με την έννοια του Κράτους Δικαίου.

Βασική τομή στις προϋποθέσεις επιβολής του ποινικού σωφρονισμού αποτέλεσε η τροποποίηση της διάταξης του άρθρου 127 Π.Κ. με το ο Ν 3860/2010¹⁸¹, η οποία ήταν σαφώς πιο επεικής και πιο ορθολογική από την μέχρι τότε ισχύουσα, με στόχο να προσδώσει τον χαρακτήρα της εξάρσεως στην επιβολή του ποινικού σωφρονισμού σε βάρος του ανήλικου δράστη. Με τη μεταρρύθμιση του Ν 3860/2010 αυξήθηκαν αισθητά οι προϋποθέσεις για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού/περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων σε ανηλικούς δράστες, ενώ μειώθηκε η ανώτατη διάρκειά του¹⁸². Έτσι αυξήθηκε αρχικά η ηλικία του ανηλικού στον οποίο μπορεί να επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός από τα δεκατρία στα δεκαπέντε έτη. Περαιτέρω προστέθηκαν στην διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 Π.Κ. νέες προϋποθέσεις για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού, που σχετίζονται με το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε: απαιτείται πλέον με το Ν 3860/2010 η τέλεση κακουργήματος που εμπεριέχει στοιχεία βίας, στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή αποτελεί μέρος ευρύτερης εγκληματικής δραστηριοποίησης του ανηλικού που τελείται κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση. Επίσης απαιτήθηκε αιτιολογημένη κρίση για την αναγκαιότητα επιβολής του ποινικού σωφρονισμού -και παράλληλη κρίση για την ανεπάρκεια¹⁸³ των αναμορφωτικών και θε-

181. «1. Περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο σε ανηλικούς που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας, εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας, στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή τελείται κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση. Η απόφαση πρέπει να περιέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία από την οποία να προκύπτει γιατί τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή, λαμβανομένων κατά περίπτωση υπόψη των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανηλικού». Για τη μεταρρύθμιση αυτή βλ. σχετικά Α. Πιτσελά, Η αναμόρφωση του ποινικού σωφρονισμού - Ένα κρίσιμο βήμα για τον εκσυγχρονισμό του δικαίου των ανηλίκων, δημοσιευμένο σε Α.Μανιτάκη-Β.Κούρτη (επιμ.), Αφιέρωμα Μνήμης στην Γιώτα Κραβαρίτου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2011, 201 επ., Κ. Κοσμάτου, Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το Ν. 3860/2010, ΠοινΔικ 2010, 804 επ. Πρβλ. επίσης και Μ. Κατσογιάννου, Η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας ανηλίκων υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ο εξευρωπαϊσμός του ελληνικού Δικαίου Ανηλίκων a posse ad esse, ΝοΒ 2012, 2311 επ..

182. Βλ. αναλυτικά σε Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, 277 επ.

183. Πρβλ. Ε. Πανταζή-Μελίστα, Θεραπευτικά μέτρα ή περιορισμός σε ΕΚΚΝ. Ποια η σύγχρονη βούληση του νομοθέτη για την αντιμετώπιση των ανηλικών εξαρτημένων παραβατών του Νόμου περί ναρκωτικών (άρθρα 123, 127 παρ. 1β` ΠΚ και 39 Ν 4139/2013), ΠοινΔικ 2014, 1088.

ραπευτικών μέτρων, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας¹⁸⁴- στηριγμένη σε αντικειμενικά μεγέθη: την βαρύτητα της πράξης που τελέστηκε, σε συνδυασμό με την προσωπικότητα του δράστη. Τέλος αναμορφώθηκαν τα όρια διάρκειας¹⁸⁵ του απειλούμενου ποινικού σωφρονισμού, ως εξής: από έξι (6) μήνες έως πέντε (5) έτη για πράξεις που απειλούνται στο νόμο με κάθειρξη μέχρι δέκα έτη, από δύο (2) έως δέκα (10) έτη για πράξεις που απειλούνται στο νόμο με ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη μεγαλύτερη των δέκα ετών (με το όριο των δέκα ετών να ανεβαίνει στα δεκαπέντε έτη αν πρόκειται «για εξαιρετικές περιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων που απειλούνται με ισόβια κάθειρξη ή κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών»). Είναι εμφανές ότι οι θέσεις αυτές επικεντρώνουν την προσοχή στο «ποινικό δίκαιο της πράξης» απομακρύνοντας τις επιλογές από το «ποινικό δίκαιο του δράστη»: βασική αρχή για την παρέμβαση στην προσωπική ελευθερία (ως έσχατο μέσο μεταχείρισης) αποτελεί αρχικά η πράξη που τελέστηκε και όχι η προσωπικότητα του δράστη. Η επιλογή αυτή είναι και δικαιοπολιτικά ορθή, καθώς η αμιγώς κατασταλτική προσέγγιση για τους ανήλικους δράστες, η ουσιαστική ακρήστευσή τους μέσω απολύτως ακατάλληλων ιδρυματικών θεσμών ουσιαστικά επιτείνει τον στιγματισμό τους και τους θέτει *de facto* στο περιθώριο¹⁸⁶. Η αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας όταν κυριαρχείται από μέτρα στερητικά της ελευθερίας όχι μόνο δεν είναι ενδεδειγμένη και αποτελεσματική, αντίθετα αποτελεί σημαντικό παράγοντα υποτροπής¹⁸⁷, όπως άλλωστε δείχνουν και οι σχετικές ερευνητικές προσεγγίσεις¹⁸⁸.

Δικαιολογητικοί λόγοι της μεταρρύθμισης αυτής αποτέλεσαν οι διαπιστώσεις αναφορικά με τις δυσμενείς επιπτώσεις της στέρησης της ελευθερίας σε τόσο νεαρή και αδιαμόρφωτη ηλικία, σε συνδυασμό με την ακαταλληλότητα των συνθηκών

184. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, κατά την επιβολή των μέτρων κατά του ανηλίκου θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιεράρχηση των μέτρων από τα ηπιότερα προς τα βαρύτερα και από τα εξωιδρυματικά προς τα ιδρυματικά. Βλ. αναλυτικά Α.Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, 131 επ., Ν. Κουράκη, Νεότερες ευρωπαϊκές εξελίξεις στο δίκαιο της παραβατικότητας των ανηλίκων, Ποινικός Λόγος 2001, 301 επ., Μαγγανά Α., Υπάρχουν νέες εξελίξεις στον τομέα της δικαιοσύνης για ανήλικους;, Μια συγκριτική επισκόπηση, Ποινική Δικαιοσύνη 2001, 758 επ.. Βλ. επίσης και Β. Πολυζωΐδου, σε Δανελάτου Α./Πολυζωΐδου Β./Μπιστούνα ΥΒ., Δίκαιο Προστασίας Ανηλίκων, εκδ. Νομική Βοβλιοθήκη, Αθήνα 2016, 307.

185. Βλ. σχετικά Α. Μαργαρίτη, Έφεση κατά βουλεύματος και αδύναμα πρόσωπα (: ανήλικοι - ψυχικά πάσχοντες) (ΜΕΡΟΣ Γ'), Παρέκβαση: οι λοιπές με το Ν 4322/2015 τροποποιήσεις του δικαίου των ανηλίκων (: επιβολή και διάρκεια περιορισμού - αρμοδιότητα - περιοριστικοί όροι - ανασταλτικό αποτέλεσμα), ΠοινΔικ 2015, 609 επ..

186. Βλ. σχετικά Α. Χάϊδου, Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990, 113.

187. Πρβλ. Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, 270.

188. Βλ. σχετικά Ν. Κουράκη / Ε. Σταθουλοπούλου/ Φ. Μηλιώνη, Νεαροί κρατούμενοι μετά την αποφυλάκισή τους: Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τα ποσοστά υποτροπής και η περαιτέρω πορεία τους μέσα στην κοινωνία, Ποινικός Λόγος, 2004, 2895 επ..

έκτισης του ποινικού σωφρονισμού στην χώρα μας. Βέβαια δεν είναι άγνωστες οι θέσεις είτε για πλήρη κατάργηση¹⁸⁹ είτε για περαιτέρω αύξηση του κατωτάτου ορίου ηλικίας για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού¹⁹⁰, οι οποίες έχουν ως αφετηρία τους τις δυσμενείς επιπτώσεις της στέρησης της ελευθερίας σε τόσο νεαρή και αδιαμόρφωτη ηλικία, σε συνδυασμό με την ακαταλληλότητα των συνθηκών έκτισης του ποινικού σωφρονισμού στην χώρα μας. Σε κάθε περίπτωση οι τροποποιήσεις στο άρθρο 127 παρ. 1 Π.Κ. με το Ν 3860/2010 κινήθηκαν σε απολύτως θετική κατεύθυνση, καθώς αφενός απέκλεισαν ορθά την δυνατότητα επιβολής ποινικού σωφρονισμού σε πλημμεληματικές πράξεις και αφετέρου περιόρισαν την ευρεία επιβολή του ποινικού σωφρονισμού όχι σε όλα τα κακούργηματα, αλλά σε αυτά που κατά τεκμήριο εμφανίζουν μεγαλύτερη απαξία¹⁹¹. Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην κατ' εξαίρεση επιβολή του ποινικού σωφρονισμού στις περιπτώσεις σοβαρών (από άποψη σπουδαιότητας) προσβολών των εννόμων αγαθών κατά την κατάταξή τους στον ποινικό νόμο, της αντικειμενικής δηλαδή βαρύτητας της πράξης. Σε κάθε περίπτωση η αξιολόγηση της (κακούργηματικής κατά τα παραπάνω) πράξης που τελέστηκε θα πρέπει να περιλαμβάνει και τις περιστάσεις τέλεσής της (τρόπος, μέσα, τόπος και χρόνος τέλεσης), αλλά και τα αίτια που οδήγησαν σε αυτήν.

Το 2015 έλαβαν χώρα δύο νομοθετικές παρεμβάσεις στην διάταξη του άρθρου 127 του Ποινικού Κώδικα¹⁹², οι οποίες είχαν ως θεωρητική αφετηρία την ελαχιστοποίηση του εγκλεισμού των ανηλικών δραστών, αφού ο εγκλεισμός διατηρείται αρχικά μόνο σε πολύ βαριά εγκλήματα¹⁹³ και την δραστική μείωση της προβλεπόμε-

189. Βλ. σχετικά την Καμπάνια «Κανένα παιδί σε κελί» από την Πρωτοβουλία για τα δικαιώματα των κρατουμένων, σε <http://www.keli.gr/search/label/%CE%B1%CE%BD%CE%AE%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9>.

190. Βλ. σχετικά το με αρ.πρ. 22/01.04.10 έγγραφο του *Συνηγόρου του Πολίτη*, όπου προτείνεται «... επέκταση της ηλικίας αυτής στα 16 έτη, καθώς θεωρείται ότι ανταποκρίνεται περισσότερο στις σύγχρονες τάσεις της ψυχολογίας, που τοποθετούν την έναρξη της ψυχοκοινωνικής ωριμότητας του ανηλίκου στην ηλικία αυτή. Το ελάχιστο ηλικιακό όριο των 16 ετών ισχύει σήμερα σε χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία και το Βέλγιο, ενώ είναι σαφής στη διεθνή Βιβλιογραφία, αλλά και στο δημόσιο λόγο πολλών κρατών, η τάση ακριβώς να αυξηθούν κατά το δυνατό τα ελάχιστα ηλικιακά όρια για την έναρξη του ποινικού σωφρονισμού (φθάνοντας ακόμη και στα 18 έτη, που ισχύει στο Λουξεμβούργο)», βλ. σε <http://www.0-18.gr/gia-megaloy/deltia-typoy/paratiriseis-toy-synigoroy-toy-politi-sto-nomoschedio-gia-tin-parabatikotita-ton-anilikon>

191. Βλ. σχετικά *Κ. Κοσμάτου*, Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλικών με το Ν 3860/2010, Ποινική Δικαιοσύνη 2010, 804 επ..

192. Το άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα αντικαταστάθηκε με το άρθρο 7 παρ. 3 του Ν 4322/2015 (ΦΕΚ Α' 42) και με το άρθρο 26 του Ν 4356/2015 (ΦΕΚ Α' 181).

193. Βλ. σχετικά *Ζ. Κωνσταντίνου*, Παραβατικότητα ανηλικών, ποινική δικαιοσύνη ανηλικών και κρίση, δημοσιευμένο σε *Μ. Γασπαρινάτου* (εκδοτική επιμέλεια) «Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», Τμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2016, 1863 επ. (=http://crime-in-crisis.com/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b2%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%84%ce%b1-%ce%b1%ce%bd%ce%b7%ce%bb%ce%af%ce%ba%cf%89%ce%bd-%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b4%ce%b9%ce%ba/).

νης ανώτατης διάρκειας του ποινικού σωφρονισμού. Το γενικότερο πνεύμα της ισχύουσας νομοθεσίας αποτυπώνεται στην Εισηγητική Έκθεση του Ν 4322/2015, όπου σημειώνονται τα εξής: «Περαιτέρω, αναγκαίες παρεμβάσεις γίνονται σε βασικούς πυλώνες του Δικαίου των Ανηλίκων, με στόχο την ελαχιστοποίηση του εγκλεισμού των ανηλίκων δραστών, αφού ο εγκλεισμός διατηρείται μόνο σε πολύ βαριά εγκλήματα που αν τελούνταν από ενήλικο θα τιμωρούνταν ως κακούργηματα με ισόβια κάθειρξη. Η παρέμβαση αυτή ακολουθεί το πρότυπο της προώθησης εναλλακτικών της κράτησης μέτρων και συμβάλλει στην αποφυγή των αρνητικών συνεπειών του εγκλεισμού, όπως η κοινωνική περιθωριοποίηση, ιδίως με το στιγματιστικό βάρος που την ακολουθεί, και ο ερχομός σε επαφή με χώρους όπου μπορεί να λειτουργήσουν διαδικασίες εκμάθησης της εγκληματικής δραστηριότητας. Αυτή η παρέμβαση κρίνεται αναγκαία μεταξύ άλλων και λόγω του ότι συνιστά προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στα διεθνώς νομοθετικά κρατούμενα.....». Τις προϋποθέσεις για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού κατά την ισχύουσα ρύθμιση θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Β. Προϋποθέσεις επιβολής του ποινικού σωφρονισμού

α) Η ηλικία του δράστη

Η ισχύουσα διάταξη του άρθρου 127 ΠΚ προβλέπει (μετά την τροποποίησή της με τους Ν 4322/2015 και Ν 4356/2015) την επιβολή ποινικού σωφρονισμού/περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων σε ανηλικούς που έχουν συμπληρώσει κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους. Η νέα νομοθεσία υιοθέτησε απολύτως την παρέμβαση του Ν 3860/2010 και παγίωσε ότι απαιτείται ως τυπική προϋπόθεση για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού ο ανήλικος να έχει συμπληρώσει πλέον το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του, αντί του δέκατου τρίτου έτους που προέβλεπαν οι προηγούμενες διατάξεις.

β) Το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε

Μετά τις τελευταίες τροποποιήσεις με τους Ν 4322/2015 και Ν 4356/2015, η ισχύουσα διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 ΠΚ προβλέπει νέα κριτήρια για το είδος του εγκλήματος που πρέπει να έχει τελεστεί για την επιβολή του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων. Έτσι θα πρέπει να συντρέχει τέλεση πράξης που, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα απειλούμενο με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης ή αν τελέστηκαν πράξεις του άρθρου 336 ΠΚ, εφόσον τελούνται σε βάρος προσώπου νεότερου από δεκαπέντε (15) ετών. Η δικαιολογητική βάση για την επιλογή αυτή αποτυπώνεται στην Εισηγητική Έκθεση του Ν 4322/2015, στην οποία σημειώνονται τα εξής: «Τις τελευταίες δεκαετίες επιδιώκεται στις Ευρωπαϊκές, κυρίως, χώρες η ανανέωση του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με την ενίσχυση των μέτρων διαπαιδαγώγησης και αρωγής και τον περιορισμό στο ελάχιστο των στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων. Αντίστοιχη πρόβλεψη υπάρχει στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κείμενο υπερνομοθετικής ισχύος, που κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον Ν 2101/1992, στην οποία ρητά ανα-

φέρεται ότι η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση των ανηλίκων θα πρέπει να αποτελεί το έσχατο μέτρο και για το ελάχιστο αναγκαίο διάστημα (άρθρο 37 παράγραφος 2). Ωστόσο και σε μη συμβατικού χαρακτήρα κείμενα, όπως στο Γενικό Σχόλιο (General Comment) No 10/2007 της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ, τονίζεται ότι η δικαιοσύνη των ανηλίκων θα πρέπει να προωθεί τη χρήση των εναλ λακτικών της κράτησης μέτρων προς όφελος τόσο των ίδιων των ανηλίκων όσο και της ευρύτερης κοινωνίας. Παράλληλα, η ανάγκη απομάκρυνσης του κινδύνου περιθωριοποίησης μέσω της κράτησης και επανεμφάνισης παραβατικών συμπεριφορών σε συνδυασμό με αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών, τα οποία δείχνουν ότι η εφαρμογή εξωιδρυματικών μέτρων είναι αποτελεσματικότερη από τον εγκλεισμό ως προς την πρόληψη της υποτροπής των ανηλίκων, επιβάλλουν την περιορισμένη εφαρμογή του ποινικού σωφρονισμού και την αντικατάστασή του με μέτρα, όπου η προτεραιότητα θα δίνεται στην διαπαιδαγώγηση έναντι της ποινής με σεβασμό των αρχών της επικουρικότητας και αναλογικότητας. Υπό την οπτική αυτή οι νέες διατάξεις του άρθρου 2 προσδίδουν πλέον το χαρακτήρα της εξαιρέσης στην επιβολή του ποινικού σωφρονισμού, καθώς επιβάλλεται μόνο σε εκείνες τις κακούργηματικές πράξεις, που επισύρουν την ποινή της ισόβιας κάθειρξης, ενώ για όλες τις υπόλοιπες πράξεις, που κινούνται σε πεδία χαμηλότερης βαρύτητας εγκληματικότητας επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα».

γ) Η εξαιρέση

Πάντως ο παραπάνω (υπό Β') κανόνας προέβλεψε και εξαιρέσεις: αρχικά (με το Ν 4322/2015¹⁹⁴) προβλέφθηκε ότι ειδικά το αναμορφωτικό μέτρο της τοποθέτησης σε Ίδρυμα Αγωγής μπορεί να αντικατασταθεί με ποινικό σωφρονισμό για τους ποινικά υπεύθυνους ανηλίκους, εφόσον τους έχει επιβληθεί για πράξη, που είναι κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας εάν διαφεύγει επανειλημμένα από το Ίδρυμα Αγωγής και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται απολύτως αναγκαίος ή τελέσει εκ νέου πράξη που είναι κακούργημα που εμπεριέχει στοιχεία βίας¹⁹⁵. Η εξαιρέση αυτή έλαβε άλλη μορφή μετά την τελευταία τροποποίηση του άρθρου 127 παρ. 1 ΠΚ με το Ν 4356/2015, καθώς προβλέφθηκε πλέον ότι ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων μπορεί να επιβληθεί και σε ανήλικο που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας

194. Με την παρ. 3 α του άρθρου 124 ΠΚ: «3.α. Το δικαστήριο μπορεί να αντικαταστήσει το αναμορφωτικό μέτρο της περίπτωσης ιβ' της παραγράφου 1 του άρθρου 122 που έχει επιβληθεί σε ποινικά υπεύθυνο ανήλικο για πράξη, την οποία αν τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας, με περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, εφόσον: α) ο ανήλικος διαφεύγει επανειλημμένως από το ίδρυμα αγωγής και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται απολύτως αναγκαίος ή β) τελέσει εκ νέου πράξη, που εάν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα που εμπεριέχει στοιχεία βίας».

195. Βλ. κριτικές παρατηρήσεις από Λ. Μαργαρίτη, Έφεση κατά Βουλεύματος και αδύναμα πρόσωπα (: ανήλικοι - ψυχικά πάσχοντες) (ΜΕΡΟΣ Γ'), Παρέκβαση: οι λοιπές με το Ν 4322/2015 τροποποιήσεις του δικαίου των ανηλίκων (: επιβολή και διάρκεια περιορισμού - αρμοδιότητα - περιοριστικοί όροι - ανασταλτικό αποτέλεσμα), ΠοινΔικ 2015, 609 επ..

ας του και ενώ του έχει επιβληθεί το αναμορφωτικό μέτρο της εισαγωγής του στο ίδρυμα αγωγής τελέσει μετά την εισαγωγή του έγκλημα που αν το τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα. Είναι προφανές ότι η τελευταία -και ισχύουσα- μορφή της διάταξης του άρθρου 127 του Ποινικού Κώδικα για την κατ' εξαίρεση επιβολή του ποινικού σωφρονισμού αίρει ουσιαστικά τα βασικά προβλήματα της προηγούμενης διατύπωσης-εξαίρεσης και καθιστά πιο αντικειμενικά τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για την επιβολή του επαχθούς για τον ανήλικο μέτρου. Σημειώνεται επίσης ότι με το Ν 4322/2015 μειώθηκε η ανώτατη διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων στα δέκα έτη¹⁹⁶. Κατά την Εισηγητική Έκθεση των σχετικών διατάξεων του Ν 4356/2015 σημειώνονται τα εξής: «...Η κλιμάκωση της αυστηρότητας στην αντιμετώπιση του ανήλικου ενόψει της ανυπακοής του που εκδηλώνονταν με την επανειλημμένη διαφυγή του από το Ίδρυμα Αγωγής δεν ήταν συμβατή με την αρχή nullum crimen nulla poena sine lege (ά. 7 παρ. 1 Συντ.) και την αρχή της αναλογικότητας (ά. 25 παρ. 1 δ' Συντ.). Κι αυτό γιατί μια πειθαρχικού χαρακτήρα παράβαση, που από μόνη της δεν συνιστούσε έγκλημα, επαρκούσε για να ερευνηθεί η ανάγκη ποινικού σωφρονισμού του ανήλικου. Περαιτέρω, η ίδια η χρήση του όρου «επανειλημμένη διαφυγή» επέτρεπε συμπεριφορές με πολύ διαφορετικό απαξιολογικό περιεχόμενο (λ.χ. ως προς τον αριθμό των επαναλήψεων, τη χρονική έκταση και τους λόγους της διαφυγής) να συνδέονται με τις ίδιες έννομες συνέπειες. Άλλωστε, η περίπτωση β) της καταργηθείσας διάταξης, ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή της ενοχής (ά. 2 παρ. 1 Συντ., ά. 14 παρ. 1 ΠΚ). Ειδικότερα, η νέα πράξη που τελούνταν από τον ανήλικο, ενώ η ίδια δεν μπορούσε να επισύρει κατ' άρθρο 127 παρ. 1 ΠΚ ποινικό σωφρονισμό, έδινε τη δυνατότητα στο δικαστήριο να επιβάλλει τη σχετική ποινική κύρωση ως προς την προγενέστερη πράξη, υπό τη μορφή της αντικατάστασης του αναμορφωτικού μέτρου του άρθρου 122 παρ. 1 περ. ιβ' ΠΚ που είχε επιβληθεί. Έτσι, όμως, η νεότερη συμπεριφορά του ανήλικου δράστη επιβάρυνε αναδρομικά την ποινική αντιμετώπισή του για προηγούμενες συμπεριφορές του. Με την προτεινόμενη ρύθμιση του άρθρου 25 του ΣχΝ η επιβολή του ιδρυματικού αναμορφωτικού μέτρου της τοποθέτησης σε Ίδρυμα Αγωγής, κατ' άρθρο 122 παρ. 1 περ. ιβ' ΠΚ, περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις των πράξεων που αν τις τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργηματα. Η επιλογή αυτή συνάδει αφενός με την αρχή της χρήσης του ποινικού δικαίου ως ultimum refugium και αφετέρου με τις κατευθύνσεις και επιταγές που απορρέουν από το άρθρο 37 περ. β' Ν 2101/1992, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 26, υπό την επιφύλαξη ότι θα κριθεί αυτό αναγκαίο, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει την ποινή του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων σε ανήλικο μεγαλύτερο από 15 έτη που, έχοντας τελέσει αξιόποινη πράξη, τοποθετήθηκε σε ίδρυμα αγωγής

196. Βλ. Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ./Μπιτζιλέκη Ν./ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 2^η έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, 69-70, Ν. Παρασκευόπουλου - Γ. Νούσκαλη, σε Μαργαρίτη Λ./ Παρασκευόπουλου Ν. /Νούσκαλη Γ., Ποινολογία, 8^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2016, 63 επ..

και μετά την εισαγωγή του σε αυτό τελεί νέο έγκλημα που αν το τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα. Με τον τρόπο αυτόν αντικαθίσταται το σχήμα που προβλεπόταν από το καταργηθέν άρθρο 126 παρ. 3^α ΠΚ, όπου η απλή επανειλημμένη διαφυγή από το ίδρυμα αγωγής μπορούσε να επιτείνει την ποινική αντιμετώπιση του ανηλίκου και η τέλεση νέου κακούργηματος οδηγούσε σε αντικατάσταση του επιβληθέντος αναμορφωτικού μέτρου της τοποθέτησης σε ίδρυμα αγωγής με ποινικό σωφρονισμό, δημιουργώντας προβλήματα τήρησης της αρχής της ενοχής. Με τη νέα ρύθμιση επιδιώκεται, άλλωστε, η καλύτερη διαφύλαξη της υποχρέωσης της πολιτείας να επιβάλλει ποινή σε ανήλικο μόνο ως έσχατο μέτρο (ά. 37 παρ. Β' Ν 2101/1992), δηλαδή αφού έχει προηγηθεί τοποθέτηση σε ίδρυμα αγωγής για αυξημένης βαρύτητας πράξη και παρόλα αυτά εκδηλώνεται επανάληψη εγκληματικότητας αυξημένης βαρύτητας...». Πάντως και υπό αυτή την εξαίρεση το στοιχείο της αυξημένης βαρύτητας του εγκλήματος ως αναγκαίας προϋπόθεσης για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού παραμένει, καθώς η ισχύουσα διάταξη απαιτεί το έγκλημα για το οποίο απειλείται ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων να είναι κακούργημα.

Η συνδρομή ωστόσο των παραπάνω στοιχείων που αφορούν στην πράξη που τελέστηκε δεν θα πρέπει να οδηγήσει de facto στην επιβολή του ποινικού σωφρονισμού, καθώς βασικό ρόλο θα πρέπει να διαδραματίζουν και παράγοντες που έχουν σχέση με τα στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη. Τα στοιχεία που πρέπει να εκτιμηθούν στο επίπεδο αυτό έχουν σχέση με την ηλικία του δράστη, το πνευματικό, το μορφωτικό, οικογενειακό, επαγγελματικό, κοινωνικό και οικονομικό του επίπεδο, τη συνολική συμπεριφορά του απέναντι στους νόμους και την ποινική δικαιοσύνη¹⁹⁷. Ως ιδιαίτερα επαχθές μέτρο για τον ανήλικο δράστη, ο περιορισμός του σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο σε περιπτώσεις από τις οποίες προκύπτει έμπρακτα η διαμορφωμένη βούλησή του για αντικοινωνική συμπεριφορά¹⁹⁸. Η αντικοινωνική συμπεριφορά και ο «κίνδυνος» για την εγκληματική υποτροπή του ανήλικου δράστη και την έννομη τάξη δεν είναι δυνατόν να αποδειχθεί στις περιπτώσεις που ο ανήλικος για πρώτη φορά απασχόλησε τις δικωτικές ή τις δικαστικές αρχές, έχει σταθερή εργασία, σταθερή και εποικοδομητική σχέση με το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον, ανεπτυγμένο πνευματικό επίπεδο¹⁹⁹. Είναι λοιπόν σαφές ότι η συνδρομή των στοιχεί-

197. Βλ. σχετικά σε Γ. Πανούση, Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι της εγκληματογένεσης, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, 100 επ.

198. Πρβλ. και την ανάλυση του Ν. Παρασκευόπουλου, Φρόνημα και καταλογισμός στο ποινικό δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1987, 192 επ.

199. Πρβλ. και τη συνδρομή των στοιχείων αυτών στον χώρο της επιβολής προσωρινής κράτησης κατ' άρθρο 282 ΚΠΔ, της αναστολής εκτέλεσης της πρωτόδικης απόφασης κατ' άρθρο 497 παρ. 7 ΚΠΔ και στον θεσμό της απόλυσης με όρο κατ' άρθρο 105 ΠΚ. Για τα παραπάνω βλ. σχετικά Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Κριτική επισκόπηση νομολογίας κατά θέματα. Προσωρινή κράτηση, νομικός κανόνας και πράξη, Υπερ 1991, 103 επ., Γ. Συλίο, Συμβολές στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1997, 411 επ., 425 επ. Βλ. επίσης και ΤρΕφΠατρών 163/1999, ΠοινΔικ 1999, 580, ΣυμβΠλημΠατρών 71/1998, ΠοινΔικ 1999, 1114, ΠεντΕφΠειρ 634-635-636/1998, ΠοινΔικ 1998, 340.

ων αυτών στο πρόσωπο του ανήλικου δράστη προφανώς θα πρέπει να οδηγήσει την δικαστική κρίση στην μη επιβολή του ποινικού σωφρονισμού.

Ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε παραπάνω συνδέεται άμεσα με το θέμα της αιτιολόγησης των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων, για το οποίο γίνεται λόγος αναλυτικά παρακάτω.

δ) Κρίση για την αναγκαιότητα επιβολής του ποινικού σωφρονισμού

Εκτός από τις παραπάνω τυπικές προϋποθέσεις για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού απαιτείται να κριθεί ότι η επιβολή του ποινικού σωφρονισμού είναι αναγκαία (πρβλ. τη διάταξη του άρθρου 126 παρ. 3 ΠΚ). Κατά την προηγούμενη διατύπωση (πριν την τροποποίησή της με το Ν 3860/2010) της διάταξης του άρθρου 127 παρ. 1 ΠΚ η αναγκαιότητα για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού αναφερόταν στην «συγκράτηση του ανήλικου από την τέλεση αξιοποιώνων πράξεων στο μέλλον». Είναι εμφανές ότι η προγενέστερη ρύθμιση, η οποία χρησιμοποιούσε αξιολογικά κριτήρια που οδηγούσαν στην πρόγνωση²⁰⁰ της μελλοντικής συμπεριφοράς του ανήλικου, δημιουργούσε βάσιμα ζήτημα συνταγματικότητας (άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 7 παρ. 1 του Συντάγματος) της σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης²⁰¹. Πλέον, με τις ισχύουσες διατάξεις, η κρίση για την αναγκαιότητα της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού εστιάζεται κυρίως σε αντικειμενικά μεγέθη, όπως είναι η βαρύτητα της πράξης που τελέστηκε, σε συνδυασμό βέβαια με την προσωπικότητα του δράστη.

Με δεδομένο ότι η επιβολή του ποινικού σωφρονισμού σε ανήλικο δράστη είναι δυνητική, κατά ρητή πρόβλεψη στη διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 εδ. δ' ΠΚ, θα πρέπει να κριθεί αιτιολογημένα (βλ. αμέσως παρακάτω) ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν επαρκεί η επιβολή αναμορφωτικών μέτρων (άρθρο 122 ΠΚ) ούτε συντρέχει λόγος επιβολής θεραπευτικών μέτρων (άρθρο 123 ΠΚ).

Γ. Ειδική αιτιολογία για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 εδ. δ' προβλέπεται «η απόφαση πρέπει να περιέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία από την οποία να προκύπτει γιατί τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή, λαμβανομένων κατά περίπτωση υπόψη των ιδιαίτερων

200. Πρβλ. την κριτική θέση για την έννοια της επικινδυνότητας σε Σ. Αλεξιάδη, Η επικινδυνότητα του εγκληματία, ένα στοιχείο πλαστό, εις Μνήμη Χωραφά-Γάφου-Γαρδίκια, τ. ΙΙ, 1986, 143 επ.

201. Βλ. σχετικά Α. Πιτσέλα, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανήλικων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, 269. Βλ. επίσης και Σ. Αλεξιάδη, Εγκληματολογία, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1989, 169, όπου εύστοχα επισημαίνονται προβλήματα συνταγματικότητας (άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος) για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού, καθώς η σχετική κρίση ανάγεται και έχει ως βασικό άξονα την δυσμενή πρόγνωση της προσωπικότητας του ανήλικου δράστη και όχι την πράξη που τελέστηκε. Βλ. τέλος και ρητή σχετική αναφορά στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν 3860/2010.

συνθηκών τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανηλίκου»²⁰². Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διπλή μορφή αιτιολόγησης που απαιτεί η νέα διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 εδ. δ' ΠΚ: αιτιολογία αναφορικά με την κρίση περί της αναγκαιότητας επιβολής του, αλλά και την κρίση από την οποία να προκύπτει η ανεπάρκεια επιβολής (όλων) των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων. Είναι σαφές ότι με τη διάταξη αυτή ο νομοθέτης δίνει ρητά το προβάδισμα στην επιβολή αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων και χρησιμοποιεί ως έσχατο μέσο την επιβολή ποινικού σωφρονισμού²⁰³. Βέβαια, κατά την πάγια θέση της νομολογίας του Ακυρωτικού μας η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας για την αναγκαιότητα επιβολής ποινικού σωφρονισμού σε ανήλικο είναι αναιρετικά ανέλεγκτη και γι' αυτήν αποφασίζει κυριαρχικά το δικαστήριο της ουσίας²⁰⁴. Ωστόσο η αιτιολόγηση²⁰⁵ της ποινικής απόφασης είναι δυνατόν να υπηρετήσει με τον καλύτερο τρόπο την εγγυητική λειτουργία του ποινικού δικαίου, αλλά και να αποτελέσει ουσιαστικό φραγμό σε κάθε αυθαιρεσία και σκοπιμότητα. Η δυνητική επιβολή του ποινικού σωφρονισμού κατά το άρθρο 127 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα προϋποθέτει στάδια αξιολόγησης για τον ποινικό δικαστή, τα οποία θα πρέπει να ορίζονται και να εξηγούνται στο σκεπτικό της απόφασής του. Σε κάθε περίπτωση η δυνητική επιβολή του ποινικού σωφρονισμού και ο συνακόλουθος εγκλεισμός του ανηλίκου σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων κρίνεται σκόπιμο να διέπεται από τις παρακάτω αρχές και να εξετάζει τις ακόλουθες παραμέτρους: *i*) το θεμιτό του σκοπού και του μέσου για τον οποίο επιβάλλεται ο ποινικός σωφρονισμός, *ii*) την αρχή της αναλογίας του μέτρου που επιβάλλεται και του σκοπού που εξυπηρετεί ο ποινικός σωφρονισμός, *iii*) την απόλυτη αναγκαιότητα του ποινικού σωφρονισμού για την επίτευξη του σκοπού, *iv*) τη στάθμιση των δύο συγκρουόμενων αγαθών, δηλαδή του αγαθού υπέρ του οποίου επιβάλλεται ο ποινικός σωφρονισμός και του προσβαλλόμενου αγαθού, στο μέτρο όπου η σύγκριση αυτή αποβαίνει υπέρ του πρώτου, λαμβανομένης πάντοτε υπόψη της πραγματικότητας των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων. Η επιλογή της επιβολής του ποινικού σωφρονισμού θα πρέπει να αποτελεί τον αναγκαίο και κατάλληλο όρο για την επίτευξη του σκοπού²⁰⁶, λαμβανομένης υπόψη της πραγματικότητας των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων²⁰⁷.

202. Η υποχρέωση του δικαστηρίου για ειδική και εμπειστατωμένη αιτιολογία στην κρίση του για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού είχε ήδη θεσπιστεί με το άρθρο 2 παρ. 2 του Ν 3860/2010.

203. Βλ. σχετικά *Κ. Κοσμάτο*, Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το Ν 3860/2010, *ΠοινΔικ* 2010, 805.

204. Βλ. σχετικά ΑΠ 196/1969, *ΠοινΧρ* 1969, 953.

205. Βλ. αντί άλλων αναλυτικά σε *Ι. Γιαννίδη*, Η αιτιολόγηση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1989.

206. Για την καταλληλότητα και τη σχέση μέσου και σκοπού στο πεδίο της σωφρονιστικής βλ. αναλυτικά σε *Σ. Αλεξιάδη*, Προς αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1983, 62 επ.

207. Βλ. παρακάτω στην αντίστοιχη ενότητα.

Ουσιαστικό ρόλο πάντως για την κρίση περί της αναγκαιότητας επιβολής του ποινικού σωφρονισμού διαδραματίζει ο επιμελητής ανηλίκων, ο οποίος διεξάγει την έρευνα για την προσωπικότητα του ανηλίκου (άρθρο 239 ΚΠΔ) πριν την εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο²⁰⁸.

Δ. Ο ποινικός σωφρονισμός ως ανελαστική ποινή

Ως απολύτως αναγκαίο μέτρο που επιβάλλει το δικαστήριο, η εκτέλεση της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν αναστέλλεται (άρθρο 99 επ. ΠΚ²⁰⁹) ούτε μετατρέπεται σε χρηματική (άρθρο 82 ΠΚ²¹⁰). Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι στις περιπτώσεις όπου το δικαστήριο κρίνει ότι ο ποινικός σωφρονισμός δεν είναι αναγκαίος ή ο (ενήλικος πλέον) καταδικασθείς θα λάμβανε τα παραπάνω ευεργετήματα, θα πρέπει να επιβάλλει είτε αναμορφωτικά μέτρα²¹¹ (άρθρο 126 παρ. 2 και 3 ΠΚ), είτε στην περίπτωση του άρθρου 130 ΠΚ ποινή ελαττωμένη (κατ' άρθρο 83 ΠΚ).

Ε. Η διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού

Ο ποινικός σωφρονισμός με τον συνακόλουθο περιορισμό του ανηλίκου σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων προβλέπεται στα άρθρα 18, 51, 54 και 114 ΠΚ ως ιδιόμορφη κύρια ποινή στερητική της ελευθερίας που επιβάλλεται μόνο σε ανήλικους. Ενδιαφέρον έχει να παρακολουθήσουμε την πορεία της μέσα από τις νομοθετικές παρεμβάσεις.

Κατά τη ρύθμιση του άρθρου 54 ΠΚ, όπως ίσχυε πριν²¹² την τροποποίηση που επήλθε με το Ν 3860/2010, η διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού είχε ως ανώτατο όριο τα είκοσι έτη και ως κατώτατο όριο τους έξι μήνες, με τις εξής διακρίσεις: i) διάρκεια πέντε έως είκοσι ετών αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη από δέκα έτη και ii) διάρκεια έξι μηνών έως δέκα ετών σε κάθε άλλη περίπτωση. Όπως είναι εμφανές ο νομοθέτης κατά

208. Βλ. σχετικά *Μ. Μαργαρίτη*, Ποινικός Κώδικας, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, 2^η έκδοση, Αθήνα 2009, 339. Βλ. επίσης και παρακάτω στις ενότητες όπου εξετάζονται τα δικονομικά ζητήματα και οι επιμελητές ανηλίκων.

209. Πρβλ. *Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου* σε *Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι/Ν. Μπιτζιλέκη/Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου*, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση, Αθήνα 2016, 70.

210. Πρβλ. *Κ.Δ. Σπινέλλη* σε *Ν. Ανδρουλάκη/Γ.Α. Μαγκάκη/Ι. Μανωλεδάκη/Δ. Σπινέλλη/Κ. Σταμάτη/Α. Ψαρούδα-Μπενάκη* (επιμ. *Δ. Σπινέλλη*), Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, ΣυστΕρμΠΚ, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005, 1469, *Γ. Αρβανίτη*, Η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων-Δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος τους, ΠοινΔικ 2005, 1447 επ.

211. Πρβλ. *Α. Πιτσελά*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2013, 268 και τις εκεί αναφορές. Βλ. επίσης και *Α. Τρωϊάνου-Λουλά*, Η ποινική νομοθεσία των ανηλίκων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1987, 45.

212. «Η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν υπερβαίνει τα είκοσι ούτε είναι μικρότερη από πέντε έτη, αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη από δέκα έτη. Σε κάθε άλλη περίπτωση το ελάχιστο όριο διάρκειας του περιορισμού είναι έξι μήνες και το ανώτερο δέκα έτη».

τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις αναφερόταν σε προβλεπόμενες ποινές κάθειρξης ανώτερες των δέκα ετών, ενώ δεν προέβλεπε τη διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων στις περιπτώσεις της πρόσκαιρης κάθειρξης (δηλαδή πέντε έως είκοσι ετών)²¹³.

Με την τροποποίηση που επέφερε ο Ν 3860/2010 στη διάταξη του άρθρου 54 ΠΚ (άρθρο 1 Ν 3860/2010) προβλέφθηκε η μείωση του ανωτάτου ορίου από τα είκοσι στα δεκαπέντε έτη. Περαιτέρω προσδιορίστηκαν τρία επιμέρους πλαίσια διάρκειας του ποινικού σωφρονισμού, ως εξής: i) πλαίσιο από έξι μήνες έως πέντε έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών²¹⁴, ii) πλαίσιο από δύο έως δέκα έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με πρόσκαιρη κάθειρξη (από πέντε έως είκοσι έτη)²¹⁵ ή κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών²¹⁶ ή με ισόβια κάθειρξη²¹⁷ και iii) αύξηση του ανωτάτου ορίου στα δεκαπέντε έτη και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις για εγκλήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών ή ισόβια κάθειρξη.

Με το άρθρο 2 του Ν 4322/2015 τροποποιήθηκε εκ νέου το άρθρο 54 του Ποινικού Κώδικα και προβλέφθηκε ότι «η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν υπερβαίνει τα πέντε (5) έτη ούτε είναι μικρότερη από έξι (6) μήνες, αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί κάθειρξη μέχρι δέκα (10) έτη. Αν η απειλούμενη ποινή είναι ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη μεγαλύτερη αυτής του προηγούμενου εδαφίου, η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν υπερβαίνει τα δέκα (10) έτη ούτε είναι μικρότερη από δύο (2)». Με βάση την ισχύουσα σήμερα ρύθμιση προσδιορίζονται δύο επιμέρους πλαίσια διάρκειας του ποινικού σωφρονισμού, ως εξής: i) πλαίσιο από έξι μήνες έως πέντε έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, ii) πλαίσιο από δύο έως δέκα έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με ισόβια κάθειρ-

213. Για περιπτώσεις αυτές, οι οποίες άπτονται αρχικά της υλικής αρμοδιότητας (βλ. αντίστοιχη ενότητα) του δικαστηρίου που θα επιληφθεί την σχετική υπόθεση, πειστική λύση αποτέλεσε η ευρύτερη θεώρηση ότι το πλαίσιο του ποινικού σωφρονισμού έχει διάρκεια έξι μηνών (το ελάχιστο της δεύτερης περίπτωσης) έως είκοσι ετών (το ανώτερο της πρώτης περίπτωσης). Βλ. αναλυτικά Λ. Μαργαρίτη, Παρατηρήσεις σε Κριτική επισκόπηση νομολογίας κατά θέματα, Υπερ 1991,962-967, με αναφορές σε νομολογία και θεωρία. Σε όμοια λύση -σε σχέση με την ανώτατη διάρκεια- καταλήγει ο Ν. Κουράκης, Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 50-78, σε Ν. Ανδρουλάκη/Γ.Α. Μαγκάκη/Ι. Μανωλεδάκη/Δ. Σπινέλλη/Κ. Σταμάτη/Α. Ψαρούδα-Μπενάκη (επιμ. Δ. Σπινέλλη), Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005, 882-883, όπου θεωρεί ότι οι περιπτώσεις της πρόσκαιρης κάθειρξης εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία με διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού από πέντε έως είκοσι έτη. Βλ. όμως αντίθετα Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Παρατηρήσεις σε ΣυμβΕφθεσ 463/1991, Υπερ 1991,1135 επ., όπου υποστηρίζει ότι το πλαίσιο του ποινικού σωφρονισμού στις περιπτώσεις της πρόσκαιρης κάθειρξης έχει διάρκεια έξι μηνών έως δέκα ετών.

214. Π.χ. διακεκριμένες κλοπές (άρθρο 374 ΠΚ).

215. Π.χ. ληστεία (άρθρο 380 ΠΚ).

216. Π.χ. εγκλήματα διακεκριμένης διακίνησης ναρκωτικών, άρθρο 22 Ν 4139/2013.

217. Π.χ. ανθρωποκτονία από πρόθεση (άρθρο 299 παρ. 1 ΠΚ).

ξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη 5-20 ετών ή 10-20 ετών. Η διάταξη αυτή εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο που χαράσσει η προσέγγιση του Ν 4322/2015, όπως αναφέρεται και στην σχετική Εισηγητική Έκθεση, σύμφωνα με την οποία: «Το νομοσχέδιο περιλαμβάνει μια σειρά από ρυθμίσεις για τους ανηλίκους με στόχο τον περιορισμό στο ελάχιστο των στερητικών της ελευθερίας ποινών και την ενίσχυση των μέτρων διαπαιδαγώγησης και αρωγής. Η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων μειώνεται και επιδιώκεται ο εγκλεισμός να επιβάλλεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις».

Οι νομοθετικές παρεμβάσεις, αρχικά του Ν 3860/2010 και στη συνέχεια του Ν 4322/2015, αναφορικά με τη μείωση της ανώτατης διάρκειας του ποινικού σωφρονισμού ασφαλώς κινούνται σε ορθολογικότερη κατεύθυνση. Παράλληλα, με την ισχύουσα ρύθμιση επιλύεται οριστικά νομοθετικά ένα ζήτημα που απασχόλησε επί μακρό διάστημα θεωρία και νομολογία, καθώς προκύπτει με σαφήνεια ο προσδιορισμός της υλικής αρμοδιότητας του Μονομελούς και Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων για όλες τις πράξεις των ανηλίκων²¹⁸.

ΣΤ. Η επιμέτρηση του ποινικού σωφρονισμού

Μια σημαντική καινοτομία που επέφερε ο Ν 3189/2003 στο πεδίο του ποινικού σωφρονισμού αφορά τον σαφή ορισμό στην απόφαση του δικαστηρίου του χρόνου που πρέπει ο ανήλικος να παραμείνει στο ειδικό κατάσταση κράτησης νέων²¹⁹. Έτσι η παρ. 2 του άρθρου 127 ΠΚ προβλέπει πλέον ότι: «Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 54». Ως εκ τούτου βασικό στοιχείο αποτελεί για το δικαστήριο η επιμέτρηση της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων κατά την γενική διάταξη του άρθρου 79 ΠΚ, για την οποία γίνεται λόγος αμέσως παρακάτω.

Ο νομοθέτης φαίνεται ότι στο πεδίο της επιμέτρησης²²⁰ της ποινής δεν αρκείται στον γενικό κανόνα που επιβάλλουν τα άρθρα 93 του Συντάγματος και 139 του

218. Βλ. αναλυτικά στην ενότητα όπου εξετάζονται τα δικονομικά ζητήματα.

219. Κατά την προηγούμενη εκδοχή του το άρθρο 127 παρ. 2 ΠΚ ανέφερε ότι: «Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται το ελάχιστο και το μέγιστο όριο της παραμονής του εφήβου στο κατάστημα μέσα στα όρια που προβλέπει το άρθρο 54». Για «ανασφάλεια στο στάδιο έκτισης της ποινής» στις περιπτώσεις όπου το κατώτατο και το ανώτατο όριο του ποινικού σωφρονισμού που επιβάλλεται κάνει λόγο ο Ν. Παρασκευόπουλος σε Λ. Μαργαρίτη/Ν. Παρασκευόπουλου, Ποινολογία, Ζ' έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2005, 85.

220. Για την επιμέτρηση της ποινής βλ. αναλυτικά Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι/Ν. Μπιτζιλέκη/Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, 291-325, Ν. Κουράκη, Το πρόβλημα της ανεπαρκούς αιτιολογίας κατά την επιμέτρηση της ποινής, Πλογ 2007, 545, Ν. Ανδρουλάκη σε Ν. Ανδρουλάκη/Γ.Α. Μαγκάκη/Ι. Μανωλεδάκη/Δ. Σπινέλλη/Κ. Σταμάτη/Α. Ψαρούδα-Μπενάκη (επιμ. Δ. Σπινέλλη), Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα (ΣυστΕρμΠΚ), εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2005, 1029-1052, Ν. Παρασκευόπουλου - Γ. Νούσκαλη, σε Μαργαρίτη Λ./Παρασκευόπουλου Ν./Νούσκαλη Γ., Ποινολογία, 8^η έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2016, 369 επ., Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποι-

Η ελπίδα που μας δίνει η νεότητα έγινε ευπάθειά της, λόγω της ανειλικρινούς αλληλεγγύης των γενεών. Έτσι, οι ανήλικοι παγιδεύτηκαν στους εναλλασσόμενους και αδιέξοδους ρόλους του δράστη και του θύματος. Προϊόντος του χρόνου οι ρόλοι αυτοί προσέλαβαν ανησυχπητικές και κάποτε ολέθριες διαστάσεις. Μια πολυσχιδής προσέγγιση του μόνιμου, επίκαιρου, όσο και αμήχανου αυτού φαινομένου, αποτελεί καθήκον και παρρησία. Φροντίσαμε λοιπόν να αναδείξουμε τη νομική διάστασή του, εμπλουτισμένη με πυκνά και καίρια εγκληματολογικά χαρακτηριστικά, ούτως ώστε ο αναγνώστης να έχει μία κατά μέτωπο εικόνα. Στην καθολική αντιμετώπιση αυτού του άμεσου και ενοχοποιητικού ζητήματος του δράστη ανήλικου, προσφέρουμε μια ανυπόκριτη και πραγματιστική αλήθεια: εκείνη του Δικαίου Ανηλίκων.

ISBN: 978-960-622-297-9

16188